

Az utolsó trubadúrra várva

Gulyás Dénes követelményekről, terveiről

Verdi Falstaffjával teszi le direktori névjegyet a Pécsi Nemzeti Színház (PNSZ) új operaigazgatója, Gulyás Dénes. Amint külföldön szokás, már tartottak a szerepekre meghallgatásokat, amelyekre a közönséget is beengedték, hadd lássa, kiket és miért fog hallani a februári premieren, meg majd azután.

◆ Albert Mária

Gramofon: Pécs egykor jeles központja volt a magyar operajátzásnak.

Gulyás Dénes: Nehéz, módszeres és hosszú munka lesz visszavívni a hírnevét. Ha kapnánk évi 500 millió forintnyi támogatást csak az opera tagozatra, úgy gyorsabban menne. Könnyebben talán nem, mert komoly követelményeket támasztok azokkal szemben, akik nálunk szeretnének dolgozni. Mivel egy félmilliárdos büdzsé az álmok világába tartozik, azt találtam ki, hogy létrehozunk egy nyílt alapítványt, amely nagyobb mozgásteret adhat nekünk, elsősorban a fiatal tehetségek bemutatásában. Az alapítvány létrehozásában első szóra a segítségemre sietett Rost Andrea. Mellette Marton László rendező, a Vígszínház volt igazgatója, Rátgéber László kosárlabda mesteredző, Kecskés László professzor, a Pécsi Tudományegyetem rektorhelyettese vállalt szerepet. Már van bankszámla-számlánk, azt még nem közlöm, legyen előbb rendben az utolsó papír is. A régió operaházaival, például Pozsonnyal, Graz-cal, Klagenfurttal közös kurzusokat és énekversenyeket tervezek, a díjak egy-egy bemutató szerepeihez kapcsolódnának. Olyan produkciónkat hoznánk létre alapítványi támogatással, amelyek megemelik a fizető nézőszámot – ezzel a PNSZ elég csehül állt. Ez fontos tényező, az előadóművészeti törvény értelmében ugyanis a magasabb látogatottsággal több állami támogatás párosul. Olvasható a színház honlapján, hogy készül a Mesés operák című sorozatunk iskolásoknak, az összekötő szöveget Mácsai János már írja, és én igyekszem közelebb vinni a gyerekekhez, a kamaszokhoz, sőt az egyetemistákhoz is a műfajt, a bemutatandó operát, idén természetesen a Falstaffról ejtünk több szót. A fiatalok nélkül egy-két év múlva nem lesz közönségünk.

G.: A nézőt nem kell támogatni?

G. D.: Dehogynem! Nemcsak a beavató előadásokra gondolok. A jelen közönség számára kinyitottuk a kapukat, bejöhettek a meghallgatásokra, az első alkalommal csaknem az egész nézőtér megtelt. A második alkalommal – hat órán át hallgatunk meg több mint hetven jelentkezőt – folyamatosan jöttek-mentek az emberek. Nyár elején, a Színházterén gyereknapot szerveztünk, bejöhettek a színházba, felvehettek jelmezeket, kifestették őket, több mint hatszázan voltak. Fotók készültek, amiket feltettünk PNSZ honlapjára, amelyre ezután négyszer annyian klikkeltek, mint korábban. Ilyen és hasonló elven, oda-visszaható kapcsolatokat szeretnék kötni. Jó a kapcsolatom a helyi médiával, segítségükkel kerülhet be a város köztudatába, hogy mi folyik a színházban.

G.: Hogyan lép a nyilvánosság elé az alapítvány?

G. D.: Október 8-án gálaestet adunk a Pécsi Nemzeti Színházban, amelyen Rost Andrea fellép, én is énekelek, és reményeim szerint két fiatal: Mester Viktória és Molnár Levente szintén. A Pannon Filharmonikus Zenekar azzal segít, hogy ingyen játszik. Bízom benne, hogy a koncert után meglódul az alapítvány ügye.

G.: Ösztöl a pécsi egyetem művészeti karán, az akkreditált opera szakon a színpadi mesterséget ön tanítja, ez igazán erős kötelék az ifjúsághoz.

G. D.: Ott voltam a mostani növendékek vizsgáján, bátorítottam őket, jöjjenek a meghallgatásokra. Találtam is két nagyszerű baritont, akiknek odaadhattam Ford szerepét. Rengeteg tehetség jött el, akik tudnának és szeretnének dolgozni. Képtelennek tartom, hogy az egyetemi tanulmányok alatt az állam (vagy a szülő) sok-sok pénzt költ a hallgatóra, aztán nem használja abban a hivatásban, amire kiképezte, vagy elengedi külföldre. Persze, ahogy régen az inasoknak, vándorútra kell indulni, de nem azért, hogy egy magyar gyorsétterem helyett egy berliniben vagy londoniban mosogasson. Bejártam a világot én is, de mindig hazajöttem. Képtelenségnek tartom azt is, hogy szerencselovagok valamiféle hasznot remélve vadászterületnek nézék az operaszínpadot. Alapvető szemléletváltást szeretnék. Tudja, én már elég „öreg” énekes voltam, amikor Kovalik Balázssal a Peter Grimest próbáltuk. Este tízkor azt mondta: Dénes, még maradjunk, próbáljuk ezt így, meg úgy, meg hason csúszva. Boldogan csináltam, és nem a gázsira gondoltam. Mert anno 1977–78-ban, amikor az én nemzedékem bejött a Magyar Állami Operaházba, nem fordulhatott elő, hogy egy percet késsünk a próbáról, vagy azt kérjük a rendezőtől, most hadd menjek el hahnizni,

A színház alapítványa az október 8-i gálaesten mutatkozik be a közönségnek

hogy ne teljes szereptudással hozzuk a darabot az első próbára. Egy év, kettő, öt – nem tudom mennyi, de ugyanezt szeretném elérni.

G.: Ez az eszköz. A cél az első premier, Verdi Falstaffja.

G. D.: Falstaffot az utolsó trubadúrnak látom, aki kövéren, öregén és kócos hajjal is merészel szerelmes lenni, és szépeket mondani. Mivé válik a világ nélküle? Nem lesz sava-borsa. Ilyesmikről kellene szólnia közbeszédnek, a televízióknak, és nem arról, hogy valaki élő adásban a végére ül... Pécssett megpróbáljuk a szépségre, a költészetre irányítani az emberek tekintetét. Fogékonyak, hiszen az előző évadban a Gianni Schicchi és a Mario és a varázsló előadások után, ha fél ház volt is, hat-nyolc percig tartott a vastags. Kiosztottam a Falstaffra a szerepeket, két fiatal és egy „szőröshátú”, tehát már tapasztalt énekesekből álló

szereposztást állítottam össze. De mindenkiel azt beszéltem meg, hogy szeptemberben találkozunk két napra. Együtt elolvassuk Shakespeare IV. Henrikjét, mint ahogy Eötvös Három nővérére készültünk a Magyar Állami Operaházban, Szabó Istvánnal fölolvastuk Csehov drámáját. Azután elénekeljük a darabot. Januárban találkozunk újra, teljes szereptudással, nem lehet botorkálás kottával a kézben a színpadon. Keményen fogunk dolgozni a február végi premierig, Nagy Viktor mellett rendezőasszisztenskedem, három szereposztásnál elkél a segítség. Szeretném, ha Kovács János vezényelné az egyik premiert, Kesselyák Gergely és Somogyi-Tóth Dániel a másik kettőt. Falstaffnak Kálmán Pétert kértem föl, a Gianni Schicchivel már megnyerte a pécsi közönséget. De beszéltem Cseh Antallal, Michele Kalmándival is. Alicét néhányszor elénekelné Rost Andrea; ha tudok gázsit teremteni, jótékony célú estre kérhetem ingyen, de előadásra nem lenne korrekt így hívni. A színháznak ugyan csak négy magánénekes van, de kettő közülük remek Alice lehet: Váradi Marianna és Vermes Tímea. Szerintem Mrs. Quickly alakja szinte „ordít” Kovács Annamária után, és ő boldogan jönne. Meláth Andrea eleve kötődik ide, hiszen a pécsi egyetemen tanít. Meg Page-nek Várhelyi Évát és Simon Krisztinát gondoltam. Ford, Gurbán János és Réti Attila mellett, a pécsi Bognár Szabolcs lehet, akinek a nevére érdemes már most figyelni, akár csak a Nanettának kiszemelt Baráth Emőkére. A másik Nanettánk Hajnóczy Júlia lesz. Pistolként Szécsi Máté, Király Miklós és Kelemen Dániel jöhet szóba, Fentonként Balczó Pétert, Gál Mátét, Horváth Istvánt szeretném hallani. Blum Tamás zseniális fordításában, magyarul játsszuk a Falstaffot. Ha szeretni fogja a közönség, műsoron tartom, és hasonlóan nemes darabokkal – Anyeginnel, Otellóval, Saloméval – építeném a repertoárt. Ha jól funkcionál az alapítvány, egy könnyebb operát és egy delikát művet is bemutatnék. Az utóbbit csak néhány előadásra, nem nagy költséggel, de szerintem a hazai publikumnak meg kell ismernie olyan remekműveket, mint Janáček Makropulosz-ügye vagy Martinů Juliette-je. Ilyen produkciókkal megindulhatna a magyarországi operaegyüttesek közötti kooperáció. ■

A Pécsi Nemzeti Színház hivatalos honlapja: www.pnsz.hu

Liszt-dalok magyarul

**A világhír útján:
Elisabeth Kulman**

**Próbáról jön, sietve.
A bécsi Hofburg Spanyol
Lovasiskola kávézóját jelölte meg
a beszélgetés helyszínéül.
Közel a terem, ahol következő
dalestjére készül – mondja
mentegetőzve. Nagyon elfoglalt,
takarékoskodni kell az idővel.**

❖ Szászi Júlia / Bécs

Az újságíró, aki hallotta már énekelni dalesteken, sőt a parádés Anna Bolena tévéközvetítés több százezer nézőjének egyike lehetett, olvasott számtalan lelkes kritikát is, tudja: jó, hogy most még könnyedén kapott lehetőséget az interjúra. Elisabeth Kulman karrierje olyan sebesen ível felfelé, hogy a nagy rohamban nemso-kára kevés esély lesz ilyesmire.

Németül beszélgetünk, bár menne ez magyarul is. Ha csak csevegnénk, nem lenne gond, de az interjú komoly dolog, attól tart, ahhoz az otthoni konyhanyelv mégsem elegendő – mondja. Németül vagy magyarul, beszédhangja is olyan áradó, telten árnyalt, dallamosan szívhez szóló, mint amiért a kritikusok agyondicsérik.

A burgenlandi Felsőpuján (Oberpullendorf) született, ott is nevelkedett, a család a tartomány magyar kisebbségéhez tartozik. Otthon magyarul beszéltek; bár azóta működnek már kétnyelvű iskolák, az oktatás nyelve akkortájt számára a német volt. De a magyar beléivódott, mint ahogy a magyar zene, a nóta is: ezeket a dalokat hallotta-tanulta először, ez volt gyermekora közege. Ezt most nemegyszer jól használja, hiszen egyre bátrabban énekel CD-felvételin magyarul. És tele van tervekkel: Bartókot, Kodályt szeretne magyarul énekelni. Rajongva beszél a magyar zenészekről, akik ebben készséggel segítik, mint például Kovács Tibor, a Bécsi Filharmonikusok nagyszerű másodikhegedűse.

Ami azt illeti, bármennyire is muzikális volt a család – amatőr szinten, teszi hozzá – neki történetesen eszébe sem

jutott ez a hivatás. Miután 1991-ben leérettségizett, az egyetemen a finnugor szakot és az oroszot választotta. Igaz, mellette zenetudományt is tanult, és lelkesen énekel több kórusban is, de a profi énektanulást kórusbeli barátai ösztönzésére csak 1995-ben kezdte meg (Helena Lazarska irányításával) a bécsi zeneakadémián. Jó volt a hangmagassága, ígéretes szopránnak tartották, amikor 2001-ben két szakon – opera, valamint dal és oratórium fakultáson – szerzett diplomát. Alig száradt meg a tinta a diplomáján, máris a Volksoper színpadán találta magát, Pamina szerepében. A nagy sikert szerződés követte, a következő két évben szerep szerepet követett.

Elégtétel

Nagyjából ekkor vette észre, hogy ez a „fach” mégis csak túl magas; hiába szeretné, a teste nem akarja, megerőltető. Ez a magyarázata, miért váltott mezzóra, sőt altra – válaszol a kérdésre. De ez nem volt ilyen egyszerű – teszi hozzá. A lelke továbbra is a nagy szoprán szerepekre vágyott. Kis híján feladta az énekesnői pályafutást, ám némi töprengés után mégis mezzoszopránra váltott. Be kellett látnia, milyen csodálatos érzés, valóságos testi megkönnyebbülés, és lassan a tudata is átállt a gondolatra, mennyivel jobb az erőlködés félelme nélkül énekelni. Csakhogy a környezete nehezen vette a váltást, a Volksoper pedig szerződést bontott. Elisabeth Kulman, az ígéretes szoprán kellett, de a mezzoszopránra nem tartott igényt.

Megint nulláról indult; ha az énektanárnője nem tartja benne a lelket, valószínűleg feladja. Aztán besegített a szerencse, a Volksopernek hirtelen mégis kellett egy mezzoszoprán Suppé operettjébe, a Boccaccióba, Kulman beugrott első nadrágszerepébe, s egy évvel a szerződésbontás után már a Carment énekelte. Ugyanott, a Volksoperben. Ez a körülmény nagy elégtételt jelentett – mondja ma, amikor már régen tudja, mennyire igaza volt a váltással és a kinttartással. Külön büszke arra, hogy nem csak egyszeri alkalomról volt szó: a beugrást újabb szerződés követte, majd 2006-tól már a Bécsi Állami Opera is szerepekkel kínálta. Persze azért még mindig akadt keserűség, hiszen 2006-ban már várta volna szoprán szerep Salzburgban is, Mozart II re pastore című operájában. Mezzoszopránként még négy évet kellett várni, hogy tavaly Salzburgban is debütálhasson, először a Pünkösdi Fesztiválon egy Händel-opera koncertelőadásán, majd nyáron, Gluck Orfeusz és Euridikéjében. Hatalmas ováció fogadta az előadást, már csak azért is, mert a kettős címszerepet osztrák énekesnők énekeltek. Mi tagadás, bármennyire is kedvelik Ausztriában – Salzburgban, Bécsben – a nemzetközi művészvilág nagyjait, másfajta az ünneplés, ha született osztrák énekes vagy énekesnő állja meg a helyét, és ez nem is olyan gyakori. Kulman – és az Euridikét éneklő Genia Kühmeier – mindenkit meghódított. A salzburgi előadás előtörténete is kedves emlék: Kulman 2005-ben, Párizsban (a Pina Bausch rendezte táncjáték-változatban) énekelte már Orfeuszt. Amikor Riccardo Muti a salzburgi előadás szereplőit kereszte, ennek alapján őt is meghívta próbaéneklésre.

És Judit?

A bécsi közönséget az Anna Bolena előadásán „vette meg” igazán, amikor ugyancsak nadrágszerepben, a két körülrajongott világsztár, Anna Netrebko és Elīna Garanča mellett még halványabbnak sem volt mondható. Hogy milyen érzés volt, érzett-e drukkot? Persze, de csodálatos élménynek bizonyult, nagyszerű tapasztalatnak, és persze a siker is jólesett.

Ekkorra már az is kiderült, hogy példátlanul sokoldalú. Amikor 2010 áprilisában Fricka szerepében mutatkozott be Wagner Walkürjében, a sajtó elragadtatottan ünnepelte, azt írták, hogy az tulajdonképpen Elisabeth Kulman estje volt. Számára ez a sokoldalúság igen fontos – A walkür és az ugyancsak bécsi Rajna kincse nem volt véletlen, és nem is folytatás nélkül való. Énekel Tokióban a Tannhäuserben, és a további tervekben is sok a Wagner, miközben esze ágában sincs elhagyni a belcantót. Sőt kedves dalait sem: előadóstjei Ausztria-szerte népszerűek, és a zenekedvelők már keresik CD-it is. Sikeres a Mahler és a Muszorgszkij-felvétele – Mahler-dalokkal sokszor lép fel –, de a legtöbbet a Liszt-dalok saját kiadásban megjelentetett és ősszel forgalomba kerülő CD-től várja. Mert ez igen közel áll a szívéhez: Liszt szülőhelyén, a raidingi (doborjáni) nagyszerű teremben vették fel, Eduard Kutrowatz közreműködésével, és ami a legfontosabb: magyarul is énekel!

Fotók: Elisabeth Novy

A sokoldalú művésznő az Amarcord Wiennel Mahler-dalokat vett lemezre

A burgenlandi Raiding egyébként szintén szerepel a közeli tervekben: több koncertet ad ott is.

Hol még? 2017-ig szinte tele a naptára – mondja mosolyogva, és még a fontosabbakat is alig győzi sorolni. A helyszínek sokasága – Graz, München, Salzburg, Bochum, Bécs, Genf, később New York. És olyan karmesterek, mint Harnoncourt, Welser-Möst, Zubin Mehta, Fischer Ádám, Thomas Hengelbrock, Sebastian Weigle. És micsoda operák: Trisztán és Izolda Bochumban, a Ring Münchenben és Genfben – csupa gyönyörű feladat, nehézségekkel, sok örömmel. És egyszer Judit a Kékszakállúban, magyarul? Elgondolkodik. Szép lenne – mondja, de attól tart, egyelőre túl megerőltető a hangjának. Bécsben él, ide tér vissza vendégszerepléseiről. Szerződés köti a Bécsi Operához, ez nagy öröm és megtiszteltetés. Öröm lenne Budapesten is fellépni. ■

(Sajnos a bochumi Trisztán és Izoldát, valamint a salzburgi koncerteket lemondani kényszerült, mert az egyik próbán bal esetet szenvedett: július 19-én olyan súlyos ütés érte a gégejét, hogy kórházba kellett szállítani. Így szeptember 20-ig sehol sem léphet fel – a szerk.)

Elisabeth Kulman hivatalos honlapja:

www.kulman.info

Salzburg Ünnepi Játékok 2011

Bőséges búcsú

Salzburg nyári fesztiválja tobzódott a rendezvényekben, de idén a búcsú hangulata is érződött. A 2011-es évvel az a sikeres időszak zárul le az ünnepi játékok történetében, amely 1991-ben a neves belga rendező, Gerald Mortier és Ausztria egyik legtekintélyesebb koncertszervezője, Hans Landesmann összefogásával kezdődött. A koncepció lényege a klasszikus értékek és korunk művészi producióinak együttes felmutatása volt.

◆ Székely György / Salzburg

A nyári salzburgi fesztivál alapja a különféle tematikus ciklusok, az operaelőadások és a prózai fesztivál hármas egysége volt. Külön bemutatkozási lehetőségeket kínáltak fiatal művészeknek, gyerek- és ifjúsági programokat rendeztek a jövő fesztiválközönségének.

A fesztivál vezető előadóinak, köztük Riccardo Muti művészetének kisugárzása volt az, amely miatt a zenerajongók Salzburgba, a nyári fesztiválok tartósan első helyét birtokló városába zarándokoltak.

A zenei sorozatok közt különösen érdekes volt a Mahler-jelenetek, amely a legkülönfélébb korok szerzőit szembesítette Mahler műveivel, kilenc részben, zenekari és főleg kamarazenei művekkel. Kiemelkedett ezek közül Schiff András két koncertje, az egyikben például Schubert G-dúr fantáziája (szonátája) társult Mahler Dal a Földről szimfonikus művének zongora-verziójával. A szólisták, Piotr Beczala és Christian Gerharrer, valamint a másik koncerten Christopher Maltman Mahler-dalaival zajos sikert

arattak Schiff kongeniális, a teljes zenei palettát visszaadó közreműködésével. Janáček korai zongoraszonátájának előadása – amelyben a szerző egy politikai megmozdulás halálos áldozatának állít emléket –, valamint a náci megszállás alatt elpusztított Viktor Ullmann Rilke-ciklusának (Rilke Kristóf kornétás szerelmének és halálának legendája) megrázó interpretációja tiltakozás volt minden idők elnyomó rendszerei ellen. Az Ullmann-mű verseit az egyik legnevesebb német prózai színész, Bruno Ganz recitálta, Schiff zongoraszólomával tökéletes összhangban.

A varázslatos Renée Fleming szopránja Richard Strauss zenekari dalainak és az Arabella opera egyik jelenetének előadásával gyönyörködtette a közönséget. A Bécsi Filharmonikusokat Christian Thielemann vezényelte, aki Muti és Simon Rattle mellett a fesztivál ünnepléstárja lett. Strauss Alpesi szimfóniájának előadása valóságos zenekari tűzijáték volt a bécsiek interpretációjában.

Verdi Macbeth-jének előadása óriási várakozással indult, a jegyek valamennyi előadásra azonnal elkeltek. Riccardo Muti zenei vezetésével, Peter Stein rendezésében klasszikus, minden feltűnés nélküli, korrekt előadást láttunk. Muti a zenei szerkezetre helyezte a hangsúlyt, a balettzene balett nélkül szólalt meg. A látványos színpadi kép – amelynek a Lovasiskola terme ideális hátteret nyújtott – is a zene érvényesülését szolgálta. A szólisták az operaélet ismert, de nem sztár szereplői, Željko Lučić (Macbeth), Tatiana Serjan (Lady Macbeth) voltak. A közönség a produkció után a Bécsi Filharmonikusokat és Mutit ünnepelte. Lehet, hogy ez volt Muti búcsúfellépése Salzburgban? 2012-ben ugyanis a művészi intendáns a nemzetközi zenei élet egyik neves vezetője, a zürichi opera igazgatója, Alexander Pereira lesz, aki határozott és egyéni koncepcióiról ismert. A pünkösd fesztivál vezetésével máris Cecilia Bartolit bízta meg, aki jövőre színes programot állított össze, a Kleopátra a zenetörténetben témakörből. Pereira feltehetően jelentős mértékben át fogja alakítani a fesztivál profilját, és sokak szerint a vezető művészek is változhatnak 2012-től. ■

Christopher Maltman és Schiff András

Szókéek és barnák

Hogy Mozart megunhatatlan, az régi igazság. S az is, hogy a változatosság gyönyörködtet. Éppen ezért a visszatérő közönség, például az idén ötvenéves Baráti Kör – amely mecénás szerepet tölt be és morális háttérrel is biztosít – évtizedes interpretáció-történeti ismeretekkel rendelkezhet. Idén felújították a három Da Ponte-operát, Claus Guth rendezésében.

◆ Fittler Katalin / Salzburg

A Figaro házasságát ebben a rendezésben 2006 óta ismerjük – annak idején a Nikolaus Harnoncourt vezényelte előadás rendkívüli visszhangot váltott ki, majd „konszolidálódott”: Daniel Harding vezényelte 2007-ben és 2009-ben. 2008-ban felhőrdülés fogadta – már csak a színhelyváltás miatt is – a Don Giovannit, a Così fan tutte pedig Guth rendezésében 2009-től látható. Úgy tűnik, idén visszatérő típusfigurák alkalmazására törekedett a rendezés; Susanna (Marlis Petersen) és Fiordiligi (Maria Bengtsson) egyazon „szőke” típus, a Grófné (Genia Kühmeier) és Dorabella (Michèle Losier) tipikus „barna”. De ha ez kevés lenne: Figaro (Erwin Schrott) szemüvegét viseli Ferrando (Alek Shrader). E két előadásban ezúttal nem az Ünnepi Játékok rezidens zenekara vett részt: a Figaro házasságát a Felvilágosodás Korának Zenekara játszotta (karmester a Salzburgban öt éve bemutatkozott

Robin Ticciati), a Così fan tutte pedig a Marc Minkowski vezette Les musiciens du Louvre. Briliáns énekes teljesítményekben gyönyörködhettünk: Despina hálás szerepében Anna Prohaska remekelt, aki néhány nappal korábban Berg Lulu-szvitjében hódította meg a közönséget. (Itt érdemes utalni arra a rendezők következetes figyelmére, amellyel előkészítik a sztárjelöltek útját. A Festspielsdokumente sorozatában megjelent CD-felvétel is tanúsítja, hogy Prohaska a 2008-as Ruzsalkában az első erdei nimfát alakította).

Nagyobb a rendező felelőssége, ha ritkán látható operát állít színre. Magyarázható, vagy épp menthető Christof Loy színrevitele, ám kétségtelen: ily módon aligha bizonyosodhatott meg bárki arról, hogy Az árnyék nélküli aszszony Richard Strauss egyik színpadi főműve. Az egyébként is talányos-rejtélyes, szimbólumokban gazdag librettó megértését és követését egyenesen lehetetlenné tette a látványvilág, ami egyébként nem könnyítette meg az énekesek szerepformálását sem; nehéz lenne eldönteni, kinek volt több oka bosszankodni: aki látta már színpadra állítva az operát, vagy aki most találkozott vele először. A császári pár nemcsak civilben van, hanem jelentéktelen is, s a kelmefestő világát sem szótték át a színek; a víz közege közvetetten sem került megjelenítésre. A legnagyobb elismerés Evelyn Herlitziusnak járt – s természetesen a Bécsi Filharmonikusoknak, akik ezúttal Christian Thielemann vezényletével keltették hangzó életre a gazdag partitúrát. Egyetlen fellépésükre sem lehet panaszunk, bennük mindig megbízhatunk; stílusismeretük és -biztonságuk akkor is kisegíti őket, ha úgy adódik, hogy a sűrű program következtében néha mások játszanak az előadáson, mint akik a próbákon vettek részt. ■

Jelenet a Così fan Tutte című operából: Anna Prohaska (Despina), Bo Skovhus (Don Alfonso); fekszik: Michèle Losier (Dorabella), Maria Bengtsson (Fiordiligi)

Szilárd alapok, nagyszerű logika

Sipos Jenő énekmester emlékére

Gyönyörű, de felelősségteljes szakma az énekmesteré: művészsorsokat tesznek le bizalommal a kezébe. Bölcsessége, szakértelme, emberismerete és emberszeretete együttesen teszi képessé e sorsok alakítására. Sipos Jenő érdemes volt erre a bizalomra. Tavaly lett volna százéves, egy évtized telt el azóta, hogy növendékeit többé nem segítheti a pályán.

➔ Csák P. Judit

Már jogi doktor volt, amikor Vásárhelyi Zoltán kecskeméti énekkarában énekelt, s egy koncerten Kodály felügyelt rá. Zeneakadémiai tanulmányait követően Riccardo Stracciari növendéke lett. Szép tenorja a háborús évek megpróbáltatásaiban tönkrement, ekkor választotta a tanítást. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán 1961-től tanított húsz éven át, majd Mihály András igazgató felkérésére az Operaház énekmestere lett. Számos kurzust tartott Svájcban, Nyugat-Németországban, Norvégiában, s éveken át volt a frankfurti opera énekmestere.

Negyedszázados interjú gondolatait őrzi az előttem lévő sárguló újságlap: 75. születésnapján kerestem fel Sipos Jenőt Brassó úti otthonában, hogy művészpédagógusi sikereiről kérdezzem. Zongorája körül dedikált fényképek borították a falat, tanítványai, híres művészek arcképe, akik sikereik csúcán is rendre felkeresték, énekorát kértek. „A legszebb hang is rendszeres karbantartásra szorul. Ezenkívül segítségükre vagyok új szerepek megtanulásában, s abban is, hogy csak az adottságaiknak megfelelő szerepet vállaljanak fel.” Külföldi nagy sikereiknek is tanúja olykor: „Az élet legszebb pillanatai, ha együtt örülhetek velük, s egyúttal meggyőződhetem munkám eredményességéről.”

Sipos Jenő két hajdani tanítványát, Kincses Veronikát és Gulyás Dénest kértük meg, idézzék fel mesterük emlékét. „Már a felvételi vizsgámon tudtam, hogy az ő növendéke szeretnék lenni – vallja Kincses Veronika. – Sipos Jenő pedig szívesen fogadott tanítványai közé. Szilárd alapokat kaptunk tőle. Nagyszerű logikával magyarázta az egyik legfontosabbat, a helyes légzéstechnikát, hiszen az énekes hangszere a teste. Nagy türelemmel tanított, és közvetlen hangot ütött meg. Bár megkövetelte a tanulást, jó hangulatban dolgoztunk vele. Baráti légkört teremtett, egy példa erre. Előfordult, hogy kedvenc ételével kedveskedtem neki: sonkás kockával. Szép kis csomagban, asztalkendővel letakarva vittem hozzá, ahogy az aratóknak viszik a földre az ebédet. Felragyogott, amikor kibontotta.”

„Sipos Jenő énekmester az ember torkába bele tudta tölteni a hangot – mondja mosolyogva Gulyás Dénes. – Énektechnikai tudása, és ahogyan ezt a tudást növendékeinek át tudta adni, az egyedülálló. Hihetetlen energia áradt belőle. Remek pszichológus volt. Akivel foglalkozott, az egyszerűen Carusónak, Saljapinnak, Callasnak érezhette magát. Erre nagy szüksége van az énekesnek. Egész életét a

Forrás: MTI Fotó – Keleti Éva

Sipos Jenő az Erkel Dalverseny első helyezettjével, elsőéves opera tanzakos tanítványával. Hamari Júliával (középen), valamint Varasdy Emília zongorkisérővel (1965. október 28.)

tanítványaival való foglalkozás, a velük való törődés töltötte ki. Kedves emlékem: egy kollégámmal kivitt minket Veronába, énekversenyre. Az ő 1500-as Ladájával jöttünk haza. Végig ő vezetett a hosszú úton, bár felajánlottam, hogy felváltom. »Mit képzelsz?! Nem tudod, hogy Európa legjobb sofőrjével utazol!« Már hazai földön jártunk, hajnali háromkor pillanatra elaludt a volán mellett, majdnem az árokban kötöttünk ki. A rendőrfőnöri megpróbálta kivágni magát. Büszkén lobogtatta az aranyérmeinket: »Ide nézzén! A tanítványaim megnyerték az énekversenyt!« Sosem véletlen, hogy egyes művészeti műfajoknak váratlanul sok tehetséges művelője támad. Ilyenkor nemcsak tehetségek születéséhez kedvező a csillagok állása. Egybeesik az időszak egy-egy kiváló művészpédagógus működésével is. Az időszakot, amelyben Sipos Jenő énekmesterként működött, kitűnő fiatal hazai énekesek sorozatos feltűnése jellemezte. ■

KRÉNUSZ JÓZSEF – CSERMÁK ZOLTÁN: NEGYVEN ÉV A METROPOLITAN OPERÁBAN

Holnap Kiadó, 158 oldal

Előljáróban: egy kezünk is sok manapság, hogy megszámloljuk, hány kiadó foglalkozik zenei könyvek kiadásával, olyanokkal, amelyek a szakmának szólnak tudományos igénygel, másfelől olyanokkal, amelyek a laikus közönséget nem tévesztik meg, ám színesen, olvasmányosan tájékoztatnak zenei kérdésekről. A Holnap Kiadó egyike a keveseknek, kitűnőek a magyar zeneszerzőkről szóló, hiánypótló monográfiák Várbiro Judit szerkesztésében, amelyeket természetesen a Gramofon is ismertetett. A Negyven év a Metropolitan Operában című kötet a popularitás felé halad. A világ talán legismertebb operaháza a New York-i Metropolitan – kezdi könyvét 16 ezer ottani este szemtanúja, Krénusz József. Fiatalemberként hagyta el Magyarországot 1956-ban; a somogyi faluból, Szenyérből a világfaluba származva előbb jegyzető volt a Metropolitanban, majd nézőtéri felügyelőként foghatott kezét vagy szót válthatott számos világnagysággal.

A hírességek között muzsikuss óriások és koronás fők egyaránt voltak – derül ki a könyvből. A salzburgi menekülttáborból New Yorkba keveredett ifjú egyetemista már 1958 őszétől másodállású jegyzetőként kezdte munkáját, így dolgozhatott a Broadway és a 39–40. utca sarkán álló, régi Metropolitan Operában. Az új épület, a Lincoln Center része, amelyet ma

szinte az egész világ – így a magyar közönség is – ismer a rendszeres operaközvetítésekből, csak 1966-ra készült el. 1967-ben már itt avanzsálhattott jegyzetőből nézőtéri felügyelővé az ifjú magyar bölcsész.

A régi és az új Metropolitanat körüllegő legendák közül

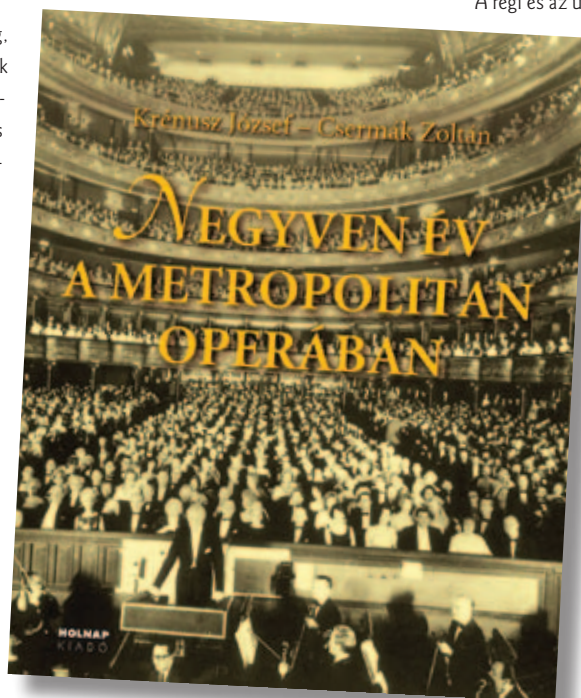
sok személyes történetet elevenít fel könyvében a híres házat 2001-ig szolgáló Krénusz József. A kötet a Csermák Zoltánnak elmondott visszaemlékezéseknek csupán töredékét tartalmazza – a magyar televíziós szerkesztő társszerzőként jegyzi a könyvet.

Svéd Sándor, Kónya Sándor, Ágai Karola, Marton Éva, Sass Sylvia, Kovács Eszter, Gulyás Dénes, Rost Andrea, Nagy Iván, tehát az újkori magyar sztárok Metropolitanbeli sikereiről a hazai operabarátok viszonylag jól értesültek, de a „régieknek”, Földi Andrásnak, Pauly Rózának, Ordassy Sárinak, Dalossy Ellennek emléket állító sorok különösen értékesek.

Nem kis munkát jelenthetett a fényképek kiválogatása, szinte minden, Maria Callas, Samuel Ramey, Cesare Siepi, Franco Corelli nagyságrendű

sztártól rendelkezésre állt dedikált anyag. Szép számban bemutatnak ritka, eddig nem publikált, egyedi amatőr felvételeket. A szerző és társa érezhetően a bőség zavarával küzdött, túl sok apró epizódot akart ebbe az egy könyvbe zsúfolni, ezért helyenként bosszantóan önméltóvá, felszínessé válik.

Albert Mária

AZ ÉNEKLÉS MŰVÉSZETE

Rendező: Donald Sturrock

Szimbolikus, de talán operaesztétikai jelentősége is lehet: Verdi művészete nagyjából akkor ért véget (a Falstaff-fal), amikor a hangrögzítés elkezdődött, Puccini életműve pedig a filmezés elterjedésével párhuzamosan keletkezett (körülbelül a hangosfilm megjelenéséig). A majd kétórás válogatás az 1910-es évek elejétől a hetvenes évek közepéig huszonhét legendás énekessel foglalkozik. A kronológiai kezdet a Lammermoori Lucia szextettje meglévő – sztárok, többek közt Caruso hangját is megőrzítő – hangfelvétellel bűbájosan ágáló némafilm-szereplőkkel, a végpont a Fidelio Florestan-áriája Jon Vickers megrázó alakításában. Szépség, szerelem, igazság – ezek azok a fogalmak, amelyeket az énekes sem tud meghatározni, legföljebb a nézőhöz közel vinni, hogy az elgondolkozzék rajtuk, állítja Vickers, és neki ezért a közhelyért is hálásak vagyunk. Persze hallhatunk az éneklés technikájára vonatkozó kommentárokat is, például Magda Olivero vagy Thomas Hampson okos megfigyeléseit. Schuyler Chapin, a Metropolitan Opera egykori főigazgatója aranykorról be-

szél, amelyben olyan nagyságok voltak egyszerre jelen, mint Sutherland, Nilsson, Freni, Björling, Tebaldi, Callas... A legdöbbenetesebbek az élő felvételek, köztük Borisz halála Boris Christoff-fal 1956-ból. Risé Stevens arról panaszkodik, hogy Delila „Csók”-áriáját 1941-ben még oktávval mélyebben kellett playback-elnie – az esztétikus arc-kifejezés kedvéért. Giovanni Martinelli „Celeste Aidá”-ja (és Sorrentói emléke!) 1930–31-ből azonban azt tanúsítja, hogy az ilyen intenzitású hangadás, az ennyire sugárzó éneklés nemhogy elcsúfítaná az arcot, de még meg is szépiíti. Ugyanez érvényes Leontyne Price majd fél évszázada tévére vett, lélegzetelállító Aidájára („O patria mia”). Callas lisszaboni Traviatájának filmtöredékei (1958) viszont szívszorítóak.

Mesterházi Máté

Warner Classics & Jazz – Magneoton
0630-15898-2

WAGNER: TANNHÄUSER

Andersen, Kiberg, Resmark, Hakala – ének
Karmester: Friedemann Layer
Rendező: Kasper Holten ●●●●○

Nem lehet lebeszélni a rendezőket arról, hogy megmagyarázzák, mire is gondolt a szerző valójában. Pedig a szerző pontosan arra gondolt, amit írt... Kasper Holten, a fenegyerek, aki huszonhét évesen lett a Dán Királyi Opera művészeti vezetője, ezt nem így gondolja. Amit Wagner „große romantische Oper”-nek képzelt el, azt ő Ibsen-drámának játsszátja. Ami a Tannhäuserben olyan zseniális – az elvek megérezkiesítése –, azt ő a polgár és a művészi konfliktusává szűkíti le. Van benne rendszer, de azért örült beszéd ez. Elgondolkodtat, ám nem gyógy meg. A baj az, hogy Venus és Erzsébet vetélkedésében a művészi kreativitás Holten szerint kizárólag Venus (azaz a libidó) illetékessége. Venus tehát műzsává minősül át, csak hogy mi akkor Erzsébet szerepe? Felelős-e még „férje”, Tannhäuser lelki üdvéért, avagy már csupán a nyugodt polgári otthon megeremtése, a személyzet irányítása, a közös gyermek (Wagnernél: fiatal pásztor...) nevelése, a társadalmi reprezentáció a dolga? A zarándokok itt nem hitükben, hanem burzsoá öntudatukban megerősödvé térnek haza; Tannhäuser római elbeszélése Venus ösztökélésére született műalkotás. Erzsébet (Minna? Cosima?) kapingálása alkotói lázban égő férje (Richard!) dolgozószobájának zárt ajtaján inkább szánalmas, mint megrázó; Wolfram platói szerelme pedig nem is Erzsébetnek, hanem Tannhäuser/Wagner zsenijének szól. A megszületett remekművet a hullarabló társadalom végül persze – posztumusz – elismeri... A rendezés hatástechnikai problémája, hogy a nyitány és a bacchanália – a polgári környezet szétesésével, az inasok és szobalányok önmagukból való (szó szerinti) kivetkőzésével – „ellövi” az egész előadás „puskaporát”. A címszereplő Stig Andersen énekési-színészi alakítása okán mindazonáltal interpretációörténetileg jelentős felvétel. *Mesterházi Máté*

Decca Classics – Universal
 074 3390

MOZART: DON GIOVANNI

A Felvilágosodás Korának Zenekara
Karmester: Vladimir Jurowski
Rendező: Jonathan Kent ●●●●○

A Glyndebourne-i Fesztivál 2010-es előadása került két képlemezre. A kisérfűzet arra figyelmeztet, hogy ami a prózai színházban a Hamlet, az operairodalomban az a Don Giovanni. Olyan – utal Jan Kott lengyel színikritikusra –, mint a szivacs, amely magába szívja az illatokat és színeket az adott interpretációs korszakból. Így örökké megfejthetetlen marad, és minden időben más arcát mutatja. Jonathan Kent rendező Az édes élet Fellini által megrajzolt hatvanas éveit választotta, épp csak a filmvásznon száguldó nyitott sportkocsik hiányoznak elképzeléséből, amelyeket anno tártott szíjjal bálmult a mozinéző. A Glyndebourne-i Fesztivál publikuma alighanem átélte e mára keleten és nyugaton egyaránt legendássá vált évtizedet, ezért minden poénra hálásan reagál. A poékok pedig egymást követik, a szöveg nagyon „el van játszva”. A dialógusok nem „muszaj-tölteléként” hangzanak el, minden mondat értelemmel, dramaturgiai funkcióval bír, a hangsúlyok – suttogások és sikolyok – hajszálpontosan ülnek. Vladimir Jurowski, a glyndebourne-i zeneigazgató nem sietteti A Felvilágosodás Korának Zenekarát, időt ad, hogy minden situáció „kicsengjen”. A brit Gramophone augusztusban a hónap DVD-jének választotta a produkciót, a BBC Music Magazine viszont csak négy pontra értékelte. Bizony, vokális szempontból nem makulátlan az előadás. A szopránok: Anna Samuil, Kate Royal és Anna Virovansky erős vibratót használ, gyanítható, hogy ez valamiféle koncepció. (Royal 2007-ben, a Müpában, Az éden és a périben teljesen másként énekelt.) Színészilleg olyan sodró lendületű Gerald Finley (Don Giovanni) és Luca Pisaroni (Leporello) párosa, hogy csak sok, lehunyt szemű meghallgatás után derülne ki, a mai mezőnyben énekes teljesítményük hol helyezkedik el – négy pont mindenképp jogos. *Albert Mária*

EMI Classics
 50999 0 72017 9 0

PUCCHINI: TOSCA

Magee, Kaufmann, Hampson – ének
Karmester: Paolo Carignani
Rendező: Robert Carsen ●●●●○

A Zürichi Operaház közepesen modern színház, gazdag repertoárral, évadonként tizenöt-tizenhét bemutatóval és negyedszáz premier értékű felújítással. Számos sztárszólóstával, kedvükért kítűznek darabokat, 2012-ben például Hindemith Mathis, a festőjét – nyilvánvalóan Thomas Hampson kedvéért. Hampson egyre szélesebb horizonton mozog, Scarpia után októberben Jágót is énekel. A 2009-es Tosca-előadás felvétele egyebek között erről is tanúskodik. Robert Carsen szintén közepesen polgárpukkasztó rendezése a Sant’Andrea della Valle templom terébe széksorokat helyezett, és bíborfüggőnyt, amely az első felvonás végén szétnyílik, és Tosca megdicsőülten látható Mária mennyei trónján. Ez (is) magyarázza, hogy a címszerepet éneklő Emily Magee mindvégig hangsúlyozza (vagy hangsúlyoztatja vele a rendező) Tosca modorosságát, „művésznő” voltát, amiből csak a finálé, a játék befejezte után, kvázi utólagos magyarázatként lép ki. A Puccini-operák énekesei sűrűn hivatkoznak arra, hogy a zeneszerző mennyire filmszerűen szerkesztett, a partitúrában ott áll minden utasítás, ennyi elég. Persze keretnek igen, de azt tartalommal sem árt megtölteni, a kottafejekon túl emberi gesztusokkal, pontos értelmezéssel. Hampson e tekintetben páratlan, orgánuma ugyan nem a megszokott sötét hősbariton, ám a dermesztően remek figura kedvéért könnyen és örömmel átlépünk a konvención. Jonas Kaufmant valószínűleg megelőzte sztár híre, mielőtt a zürichi deszkákra lépett, a képária után felcsattanó tapsra mosolyogva, helytelenítően ingatja a fejét, ő inkább menne tovább a figuraépítésben. A Zürichi Operaház Zenekarát a premiere kítűzött Michael Tilson Thomas helyett a megbízható és a művet alaposan ismerő Paolo Carignani vezényli a felvételen. *Albert Mária*

Decca Classics – Universal
 0743420

MOZART: A VARÁZSFUVOLA

Behle, Petersen, Fink – ének

RIAS Kamarazenekar

Karmester: René Jacobs ●●●●●

Nincs nemesebb feladat, mint valamit teljes meggyőződéssel ajánlani, amikor oly sokszor hangzik el a kérdés, miként szeretessük meg gyermekeinkkel az operát. Íme, egy példa, amely egy igazi muzsikuskarmester Mozart iránti megszállott tiszteletéből született.

Jacobs a Mozart-operák sikeres sorozatát az opera seria- és a Da Ponte-ciklus után A varázsfuvola mint „singspiel” megörökítésével folytatta. Még hozzá úgy, hogy a ma oly divatos „hangos könyv” megfelelőjét találta ki az operaszerezők számára. A singspiel szó szerint prózai előadás zenével, amelyben a szöveg áll a középpontban. A mester találoán nevezi „Hörspiel mit musik”-nak. Ezt egy opera kerekei között, operaelemekkel megvalósítani Mozart, sőt Schikaneder-tiszteletet követel.

René Jacobs célja kettős. A mozarti zene magaslatát az élvezhetőséggel szórakoztatóan párosítani. Az interpretáció ötletekkel teli. A dialógusok alatt kifejező, odaillo zene szól, például a Papageno–Pamina-duett előtti beszélgetés aláfestéseként a Képáriából hangzanak fel részletek, mutatván, hogy nem véletlenül íródott mindkét tétel azonos hangnemben. Nagyszerűek a három Dáma párbeszédébe ágyazott énekhang effektusok. Mozart eredeti kérésének megfelelően a zenekar egy diszharmonikus akkordal jelzi az új királynője érkezését. Az ütőhangszerek a távoli halk égzengéstől a hangos mennydörgésig érzékeltetik a félelmet, de hallani az ajtók csukódását és a vízcseppek földet érését is. Az énekes előadók a hang szépségét, mozgékonyágát, eleganciáját, karcúságát, egyszerűen Mozarti mivoltát ajándékozzák a hallgatóknak.

Bátori Éva

Harmonia Mundi – Karsay és Társa
HMC 902068.70

HÄNDEL: ORLANDO

Bardon, Mannion – ének

Les Arts Florissants

Karmester: William Christie ●●●●○

Nehéz lenne a salzburgi, pénztelen nyárestét elfelejtenem, amikor a Festspielhausba csak a ráadásra tudtunk belőgni. Hirtelen engedett a nézőtér szigora, tapsorkán közepette feltéphettem az ajtót. Kinyílt a világ: odabenn huncut-bölcs mosollyal készült még néhány szép Händel-tétel odaajándékozására William Christie. Mennyieien szólt a Les Arts Florissants, természetesen.

Sokan az Orlandót tartják Händel legnagyobb szabású vállalkozásának, tán a legsikerültebbnek is. Utóbbi nem érzem: a kevésbé felkapottak közül a Saul vagy a Soloman sokkal inkább köt le, de kétségkívül megérint a szabálytalan szerelmi sokszög hepiend nélküli operája, még ha a kortársakat nagyjából hidegen hagyta is. Ami feltűnik: szinte női opusról van szó, az őt magánszólamból csak egy férfihangé. Senesino, a legcelebbebb kasztráltak egyike vitte a címszerepet, itt Patricia Bardon kiegyenlített altja mellett voksol Christie. A varázslót, a barokk Zarathustrát (Zoroastro) az ötvenedik évéhez akkor érkezett Harry van der Kamp mozgékony, ám kontúraltan, átütő erő nélküli, jócskán kifakult basszusa hozza. A másik alt, Hillary Summers viszont konkrétan kontratenorul szól (aligha direkt, egyszerűen ilyen dudás, felhangszegény szín jutott neki). Rosa Mannion szubrettes, trillás Dorindája primőr ropogósságával hat, a hangszere csapat pedig azzal a frissességgel, amellyel ez az 54 számból álló, alapból ária-opera mégis fület gyönyörködtető változatosságban pörög le.

Ha pedig az első felvonást záró (egyetlen) tercettet halljuk, felnyílik szemünk a 18. század második felére, amely sokkal átélhetőbb, a dramaturgia mindenhatóságát hirdető együttesekkel fedte el a magánjelenetek intim érzékiségét. Minőségi csere volna? Ilt, szerencsére, eldönthetetlen. *Ókóvác Szilveszter*

Warner Classics & Jazz – Magneoton
2564 67743-0

BETHOVEN: FIDELIO

Stemme, Kaufmann – ének

A Luzerni Fesztivál Zenekara

Karmester: Claudio Abbado ●●●●○

Ahogy Florestan első szavait („Gott! Welch Dunkel hier! O grauenvolle Stille!” – „Istenem! Micsoda sötétség! Iszonyatos csend!”) Jonas Kaufmann a börtön legsötétebb zugából, a pokol mélyéről, a pianissimónál is pianissimóbb Semmiből indítja, majd erősíti fel a „Gott!”-ot lassan, fokozatosan, az önmagában is egyike azon pillanatoknak („O Gott! o welch ein Augenblick!”), amelyekért érdemes megvenni e felvételt. S ha egyúttal Leonora finálébeli, nagy áhítatára utaltam, akkor sietve szögezem le: Nina Stemme gyönyörűen magvas, kiegyenlített hangján a hősnő áriája („Komm, Hoffnung...” – „Jöjj, remény...”) is egyike az előadás legmagasztosabb momentumainak. „Szenvedés, kuszaremény, a párját ritkító hűség varázslata, Pizarróval a világ rossz szelleme maga lép színpadra, s aztán itt e roppant, alapvető játék harcról, szükségéről, végső sötétségbe hasító trombitajelről, föltámadásról.” Ernst Bloch, a Prinzip Hoffnung filozófusa jellemezte így a Fideliót. „Sohal nem perzselődünk közvetlenebbül” – írta. S hogyan is lehetne másként, ha egyszer e „roppant, alapvető játékot” Claudio Abbado játszatja, minden ízében átizzítottan, a Mahler Chamber Orchestra, a Lucerne Festival Orchestra és az Arnold Schoenberg Chor együttesével? Kár, hogy a tavaly nyári produkció megálmódói nem gondoltak azokra, akiket ez az élmény nem félig szcenizált koncerten ér, hanem csupán lemezen. Baj, hogy a szerepek kiosztásakor nem törekedtek markánsabb hangkarakterekre. Így például Rocco (Christof Fischesser) és Don Pizarro (Falk Struckmann) hangszíne sem különül el egymástól kellő kontraszttal. Peter Mattei kissé halvány Don Fernandóját hallgatva pedig nosztalgiaival emlékezem a repertoárról oly sietve levett budapesti Fidelio mindkét premierjének szelíd-szép minisztereire: Bretz Gáborra és Cser Krisztiánra... *Mesterházi Máté*

Decca Classics – Universal
478 2551

A BAROKK SZÉPSÉGE

Danielle de Niese – ének
The English Concert
Karmester: Harry Bicket ●●●●●

Az embernek nehezére esik szexista élcélődések nélkül megállnia: az egzotikus ausztrál-amerikai szoprán sokakat már akkor is gyönyörködtetne, ha ki sem nyitná a száját. A lemez címe, a kísérőfüzet grafikája, a fotók, a ruhák (Vivienne Westwood) és ékszer (Van Cleef & Arpels) mind-mind arra készítik föl, hogy itt tömény élvezetben lesz részünk. Hát még a műsor: Dowlandtól Bachig (Monteverdin, Purcellen, Händelen és Pergolesin át) csupa „gyöngyszem”! Kit ne fogna el az émélygés ennyi szépség láttán-hallatán? Például engem nem, aki Danielle de Niese Rodelindáját nemrég élőben is megcsodálhattam a Theater an der Wien színpadán. Händel állhatatos longobárd királynéjának férjét, a halottnak hitt Bertaridót ott Bejun Mehta alakította – itt az énekes nő nem kevésbé prominens vendéggel, Andreas Scholl-lal vette föl az „lo t’abbraccio” kettőst. Mint ahogy Scholl a partnere a Poppea megkoronázása záróduettjében is – és vajon hallottunk-e már ennél tökéletesebben a késleltetések szekundjai: oldódtak-e föl édesebb tercekben, s olvadtak-e tisztában egymásba a befejező prímén? Nem lehet véletlen, hogy ez a szám a lemez mértani közepe; hiszen De Niese Poppea-alakítása – Robert Carsen utólráhetetlenül bölcs rendezésében – a mű interpretációtörténetének kiemelkedő állomása. Két rossz ember (mármint Nero és Poppea) kiad egy jó párost, jegyzi meg De Niese szellemesen, és nem ez az egyetlen találó megfigyelése a bookletben vele olvasható beszélgetésben. Mint ahogy alaposan átgondolt az egész műsorválogatás, ha mégoly színes is. Készséggel elhisszük ennek a szép és okos nőnek, hogy négy éven át érlelte magában, s hogy szívének oly kedves ez a „bouquet of Baroque gems”...

Mesterházi Máté

Decca Classics – Universal
 478 2260

RENÉ PAPE WAGNERT ÉNEKEL
Staatskapelle Berlin
Karmester: Daniel Barenboim ●●●○○

Jürgen Kesting hosszan fejtegeti a kísérőfüzetben, mit is érthetett Wagner „honi belcanto” („vaterländischer Belcanto”) alatt. És René Papét, e lemez főszereplőjét is a „Wagner-belcantisták” közé sorolja, szemben azzal a deklamáló – a szöveget hangsúlyozó – énekstílussal, amelyet Cosima Wagner honosított meg férje halála után Bayreuthban. Pape maga nem sokat teoretizál: szépen kell énekelni, de úgy, hogy a szöveg érthető legyen. Így is tesz: „szépen” énekel, és minden szavát érteni. Néha szinte már fájnak a túlnyomatékosított szó eleji d-k és túlpörgetett szóvégi r-ek. Ám valami még sincs rendben ezzel a lemezzel. Először is: minek énekel nekünk itt Pape, ez a kétségtelenül jóvá-gású „kelet-német” basszista Wotant, Hans Sachsot, meg Wolframot, ha egyszer Sarastroval, Fasolttal, Hundinggal, Borisz Godunovval, Fülöp királlyal meg Mefisztóval csinált világkarriert? Tény és való, hogy ma már az operai igazgatók sem igen tudnak különbséget tenni basszus és basszbariton között, de azért ettől a cégtől ezt még elvárnánk... Pape olyan karcsú hangon énekel, mint amilyen ő maga, és világos színű is ez a hang – mégis kényszeredettnek érezzük a magas fekvésben. Ám ami nagyobb baj: a jaj-de-akkurátusan-ejtem-a-szöveget és a nekem-aztán-a-magas-hangok-sem-okoznak-gondot között hová lett a kifejezés? Különösen Sachs végtelenül színes és humánus „Flieder”-monológjában tűnik föl, Pape mennyire nem „hozza” a karaktert. A nürnbergi mesterdalkokok Éjjeli-őreként, amely nyilván „ráfért még” a lemeze, aztán sikerül hamisnak is lennie (ennyiben a pesti Operához szokott hallgató is átérezheti e belcanto „honi” jelleget...). Végül Domingo közreműködése Parsifalként: Pape számára nyilván megtiszteltetés – nekünk a kínok kínja. Egyetlen vigasz: Barenboim keze alatt a berlini Staatskapelle csodásan szól. *Mesterházi Máté*

Deutsche Grammophon – Universal
 477 6617

MOZART-ÁRIÁK
Mojca Erdmann – ének
La Cetra
Karmester: Andrea Marcon ●●●●●

Új csillag a nemzetközi operajátszás firmamentumán, karcsú, szőke – modell külsejű. Gyanút keltő, bár a „megcsinált” üstökösök közé biztosan nem sorolható. Háromoldalnyi életrajza csupa olyan tény tartalmaz, amely évtizedek óta a pályán lévő énekestől is imponáló lenne. Tavaly elsőpró sikert aratott Ingo Metzmacher vezényletével Wolfgang Rihm Dionysos című operájában, Salzburgban. Naganóval bemutatta Takemitsu My Way of Life című művét, de volt Stuttgartban Sophie A rózsalovagban és Zelmira Haydn Armidájában. A kortárs zene fontos szerepet játszik az életében – mondja –, hiszen az édesapja komponista. De Mozart muzsikája egész – láthatóan nem hosszú – életében jelen volt – teszi hozzá. Ennek bizonyossága a német kiadónál megjelent első CD-je, a Deutsche Grammophon egyébként idén exkluzív szerződésre tartotta érdemesnek. A korong nemcsak „szívéből szóló” Mozart-áriák, hanem a kortársak művei is szerepelnek. Okos és személyes válogatás az anyag, választásait indokolni tudja – Salierit például, aki nem a Milos Forman által megrajzolt alak volt, de igaz, hogy Mozart vulkánserű talentuma árnyékba kényszerítette. Danaidák című operájának áriája került a lemeze, amely virtuóz előadót követel. Aztán Paisiello, Johann Christian Bach, Ignaz Holzbauer, akiket Mozart is becsült. Hogy hat éves korától hegedülni tanult – dupla diplomát szerzett –, erősítette muzikalitását és bátorságát. Pamina Ach, ich fühl’s kezdetű áriáját például a manapság gyakran „fölpörgetettnél” lassabban, valóban andante éneklí, hogy a fájdalom, az utolsó sorok reménytelensége és halálvágya minél kifejezőbb legyen. Elmondható, e felvétel hallatán, Mojca Erdmann hajlékony, tiszta hangja valóban megfelelő a Mozart-művekhez.

Albert Mária

Deutsche Grammophon – Universal
 477 8979

A MÁLTAI TENOR

Joseph Calleja – ének

A Suisse Romande Zenekara

Karmester: Marco Armiliato ●●○○○

„Azt hittük, ez a minőség már rég elveszett” – lelkesedik Riccardo Chailly az első szólólemeze után, Joseph Callejával kollaborálva. Most nem ő a karmester, és gyanítom, nem is volna olyan elragadtató. Eltelt ugyanis hat év a Decca-exkluzivitásban, és az ígérettenornak mára dokumentáltan be kellett volna érnie. Ezzel szemben már az első szám, a hangí szépségből, erőnléteből és magasságából is, de legfőképp zeneiségéből próbát állító Rodolfo-ária bizonytalan támaszú, rőcögő tenort használó művészlől tanúskodik, aki a sorvégeket kezeletlenül is képes odahagyni. (Nyilván nem fér a máltai tenorral egy lapra, de a huszonhat éves Pavarotti első nyilvános fellépésének Che gelida maninája jól ábrázolja, miről maradt le talentumaiban és fejlődési ütemében is a ma harminchármas – de főtőin jó negyvenötnek kinéző – Calleja.)

A különben kellemes vocéból semmi különleges sem hallik. Nem ragyogja be az a báj, amely a hasonlóan sűrűn és kis kilengéssel vibráló Réti Józsefét anno. És néha a fachhal is baj van: Hoffmann vagy Riccardót énekelnie ennek a lírai tenornak felesleges, mert színpadon úgysem élne meg. Akkor meg mire a stúdió-mutatvány? A Mefistofele-részleteknek más a bajuk: a nem is különösebben magas fekvés zavaró nazalitásba és torokszerűletbe fullad – de legfőképp unalomba: hangí tartalékok híján a tenorista a mezzopiano és a mezzoforte keskeny mezsgyéjén képes csak mozogni. Az egyébként gyönyörű zenekari hangzással kísért album legszebb pontja a Faust-ária, ez mintha kibillentené kényelmes passzivitásából Calleját, aki perze a maga makettező módján, de itt zenei élményt ad, a félfalzetos csúcs dacára is. A minőség, bizony, elkeveredett, még nincs meg – e csillagpótló máltai új fényes karrierje épp erre példa.

Ókóvács Szilveszter

Decca Classics – Universal
478 2720

MOZART-ÁRIÁK

Ildebrando D'Arcangelo – ének

Orchestra del Teatro Regio di Torino

Karmester: Gianandrea Noseda ●●●○○

„Mozart ist mein Gott” (Mozart az istenem) – vallja a szép hangszínnel megáldott Ildebrando D'Arcangelo. Nem az első szólóalbuma ez a Pescarában született operaénekesnek: 2009-ben Händel-áriák fölvetelével örvendeztette meg rajongóit, most Mozart legismertebb basszbariton áriáiból összeállított gyűjteményét tarthatjuk a kezünkben.

A kiváló művész operai vénája végig érzékelhető. Olyannyira, hogy az általa is különösen nehéznek tartott, széles hangterjedelmet, hangí mozgékonyt, flexibilitást követelő koncertáriákhoz képest nagyon is hallható és a plusz az operaáriák interpretációjában. Talán sajnálhatjuk, hogy nem DVD-t látunk, amelyen a pompás színpadi érzékkel, megnyerő külsővel megáldott énekes mimikáját és kimagasló színpadi jelenlétét is megcsodálhatnánk, ahogy tettük azt a Müpában. 2009-ben a Bécsi Állami Operaház vendégjátékán, amikor Don Giovanniként lépett pódiumra. A lemezen hallható áriák közül is kiemelkedik Don Giovanni borbála, a Fin ch'han dal vino, magával ragadó, elsőpró erejével, de a többi, úgynevezett bravúrária is méltán kelt derűt a hallgatónak. Ezt a Gianandrea Noseda által vezetett zenekar precizitása, finom, esztétikus hangzással egészíti ki. A tempók nagyszerűek, a hangzás plasztikus. Ahogy azt az Anna Bolena bécsi premierje után egy interjúban elmondta, a szerepváltás gondolata foglalkoztatja, jó kiállású hősoktól az érdesebb karakterfigurák felé tart, jövő tavasszal például Dulcamara doktort veszi repertoárjára. Mégsem mellőzhető a kritikus megjegyzés: ilyen rangos előadó, aki ennyi nagyszerű karmesterrel dolgozott (ami természetesen érződik is legatőin, muzikális frazeálásán) nem adhatná a nevét olyan szólólemezhöz, amelyen hamiskás hangok, technikailag nem kielégítően megénekel mélységek is benne maradtak. *Bátóri Éva*

Deutsche Grammophon – Universal
00289 477 9297

ROMANTIKUS ÁRIÁK

Nino Machaidze – ének

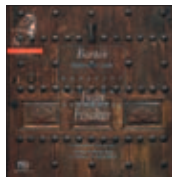
Orchestra di Bologna

Karmester: Michele Mariotti ●●●●●

Nehéz felejteni pillanatot és pillantást: salzburgi próbákban a várandós Anna Nettekó szemléli a helyette beugratott, mindössze huszonöt éves lánykát. 2008 nyarat írtuk akkor, Nino Machaidze pedig beiratkozott a nemzetközi operaéletbe Júlia-alakításával a Nettekó álompárjával kiszemelt Rolando Villazón oldalán. A tenor azóta hangí válságból lelkebe esik és viszont, Nettekó bizonyította, hogy az anyaság igenis összefér a prima donna-szereppel, sőt, a régi tétel igaz, a voce érését, a felhangdúsulást is elősegíti. Machaidze pedig forog a világ-rínglispielben, még ha nem is teljes fordulatszám. A Sony szerződött vele, ami jót jelent, ám nem a legjobbat – de hisz harminc sincs még a grúz énekesnő.

Első, maga válogatta szólólemezőn dekoratív, végzet asszonya-stílusban fotózott, lábait gondosan rejtő hölgyet látunk – s ami fontosabb: gyönyörűen gondozott, intakul ringó, sötétes színnel is csengő-bongó szoprán hallunk. Még nem ismerném meg száz közül, de formálása érett, széles skálán énekel, csúcshangjai kényelmesen biztonságosak. Nyilván alapismérvei ezek a sztárkarriernek, de vajon csordogál-e tüzes színpadi vér benne? A Gounod-darab tragikus kislánya után tovább tud-e lépni három nagyon másféle Donizetti-hősnő felé? Lucia felé például? Halljuk-e merész Marie-ként az Ezred lányában, s aztán lesz-e elég humora a Linda di Chamonix kecses áriájához? A válasz: igen, igen és igen! Pedig az epizód szerepekre hívott társak nem remekelnek, és a bolognai városi zenekar fúvós szőlístái is feledhetők. Ám a fejjép fényköre érdekes igazán: ott pedig – hogy csak az utolsó szerepet említsen – hihetetlen mozgékonytággal, virtuóz hang-aerobikkal mutatja Miss Machaidze, hogy nem engedi szopránját heroináktól elnehezdedni. *Ókóvács Szilveszter*

Sony Classical
88697847042

BARTÓK: A KÉKSZAKÁLLÚ HERCEG VÁRA

**Komlósi, Polgár – ének
Bp.-i Fesztiválzenekar
Karmester: Fischer Iván**

IL PRIMO UOMO

**Dmitry Egorov – ének
La Stagione Frankfurt
Karmester:
Michael Schneider**

Mivel a Channel Classics a Budapesti Fesztiválzenekar kiadója – a megjelent felvételek sorra nyerik az elismeréseket –, a független label átvette a Bartók-mű 2002-ben rögzített anyagát, így építve tovább egyelőre szerény operarepertoárját. Látni, a különlegességek közreadására törekszik a kiadó, Mendelssohntól a Cervantes Don Quixotéján alapuló Die Hochzeit des Camacho és Hans Krása Theresienstadtban, a vészkorszakban bemutatott Brundibárja mellé kerül A kékszakállú. A második „klón” is SACD-változatban készült el. Lehetetlen megindultság nélkül hallgatni a lemezt, a Kékszakállút a tavaly elhunyt Polgár László éneкли. Érthető, miért nem készült még el a Bartók Új Sorozat számára e mű felvétele. A Polgár–Komlósi II-dikó (Judit) kettősnél és a BFZ-nél mintha lehetetlen volna hitelesebb, 21. századibb előadót találni.

AM

Channel Classics – Karsay és Társa
CCS SA 90311

A nagy kasztráltak közül kevés emlékező fénypászma hull Nicolinire. Mások akár filmek ihletői is, de Nicolò Grimaldit, a negyvenhat esztendőn átívelő karrierű művész mintha felednénk. Pedig Britanniában nevére írták át Händel híres kórusát, amelyben immár nem a győztest bámulják, hanem Nicolinit, a hőst. Valójában Nicolini sohasem vonult vissza: hangja sötétedett, mélyült – idővel alá is szállt az alt regiszterbe –, de színe és vivőereje meg nem kopott, az ifjú Pergolesi első operájának próbái közben, hirtelen hunyt el. A szenzációs pályakép, Velence és London egyidejű, huzamos meghódítása és a végtelen érzetű hangterjedelem aligha köszönhet vissza mai albumon. A kasztráció után fellépő hormonális tüzijátéknak vajmi kevés köze van a most divatos kontratenor-technikához, amely csonkítatlan férfiak falzettjét erősi fel, de már a hatalmasra duzzadt tüdő kapacitása és az azt nagyszerű kosárba fogó mellkas rezonanciája nélkül. Hangi emlék sincs sok, mindössze „az utolsó kasztrált”,

Alessandro Moreschi néhány recsegős-hamiskás felvétele százttíz évvel ez előtről. Dmitry Egorov lehetetlen vállalkozás közben tesz tanúságot igényességről, drámai érzékről, puha dikcióról, éteri nyugalmak frázisaihoz illő levegőkről, és ami igazán ritka: képes Nicolini nyomában járva egy-egy opera két-két szerepét is abszolválni, mivel szoprán regisztere is használható. A tónus viszont gyakran túl korszós, zárt, amely nemcsak a szövegértést, de a kolorálást is nehezíti. (A fény mértéktelen adagolása viszont élességhez vinne, ami falzettistáknál – a tiszta intonáció mellett – a legnagyobb akusztikai probléma.) Az pedig ennek a műves lemeznek ugyancsak bocsánatos bűne, hogy a La Stagione Frankfurt Scarlatti- és Händel-sinfoniákat is játszik: minőségi pihenés jut így a kiváló orosz énekesnek – és nekünk is.

Ókovács Szilveszter

Sony Classical
88697816252

**ROSSINI:
HAMUPIPŐKE**

**Larmore, Giménez
– ének
Karmester: C. Rizzi**

ERKEL: BÁNK BÁN

**Kiss B., Rost – ének
Karmester: Pál Tamás**

**OFFENBACH:
HOFFMANN MESÉI**

**Alagna, Dessay – ének
Karmester: K. Nagano**

E bájos darab virtuóz kiállításban került lemeze. Az épp Met-debütálás előtt álló amerikai mezzo, Jennifer Larmore panaszos Cenerentola, oltalmazni vágnánk mind. Clorinda és Tisbe stúdióban is mer gonoszkodni, Alessandro Corbelli Don Magnificója pedig nem brummogásban merül ki: párhuzamosan vitt bariton szerepe, Dandini az oka talán, hogy igazi „éneklést” hallunk egy buffó basszustól. Aki sápadtabb, az épp a méltatlan helyzet felrobbantója, a Ramirót alakító Raul Giménez. Az ekkorra középkorú művész tagadhatatlanul nagy koloráló, ám könnyüléptű azokban a pillanatokban, amikor egy Rossini-tenornak is hössé kéne felfújnia magát. Az előadás tisztasága, humora Carlo Rizzit dicséri, aki a Covent Garden zenekarával referencia-értékű felvételt tett le az asztalra 1994-ben.

ÓSZ

Warner Classics & Jazz – Magneoton
2564 67266-2

Örvendetes, hogy legalább a Warner olcsó sorozatába éppoly természetességgel kerül a Bánk bán, mint a Jenőfa. A hangfelvételt az operafilm anyagaként ismerjük; a darab remekmű, ezt képsoraitól elemelve újra megállapíthatjuk, és remek énekeseket szerződtetni rá a siker biztos receptje. Pál Tamás keze nyomán a drámai affektusok erősek, a tempók változatosak. Kiss B. Attilát pályájának csúcán találta e felvétel címszerepe, bár spintója nem Simándy par excellence hőstenorja, méltó a nagy elődhez: alakítása motivált, robusztus. Rost Andrea hangilag is eszményi Melinda, Marton Éva személyében pedig új minőségű feszültség gyúl Gertrúd szólamában. A sorozat más darabjaihoz képest nyereség a film két képkockája, veszteség viszont, hogy nem tartalmaz weblinket, amelyen a nem magyar hallgató nemcsak a szűzsét, de a librettót is követni tudná.

ÓSZ

Warner Classics & Jazz – Magneoton
2564 67436-4

Nem szerencsés, ha másfél évig készül egy operafelvétel: a mikrofonozás eltérései, a muzsikusok cseréi, a szereptudás kopásai, a diszpozíció és a műhelymunka intenzitásának megingása mind-mind veszély. Tudunk bár épp olyan Hoffmannról is, amelynek női főszereposorát Jessye Norman visszalépése miatt Gruberova már kész anyagra, fejhallgatóval és taktírozó karmesterrel énekelte fel... Itt nem Ozawa, hanem egy másik sztárdirigens szenved el a helyzetet lyoni zenekarával. A címszerepben Alagna: nehéz eldönteni, túlfűtött-e vagy fuldoklik a túl nagy elvárások között – de hisz csaknem húsz esztendeje mindennek. Natalie Dessay bravúros és hamiskás – a felvétel éke ugyanakkor a még intakt José Van Dam négyes basszbaritonja: visszafogott, valóban zsakettes urakat alakít, akiknek ördögi terveit ab ovo kicsorgó hangszínük nem leplezi le.

ÓSZ

Warner Classics & Jazz – Magneoton
2564 67266-5

Kottaörökség

Családi zongoraszalon a Művészetek Palotájában

Október 28-án, a Művészetek Palotájában, a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben zeneszerető és együtt muzsikáló rokonok idézik fel elmúlt századok zeneszerzőinek mesterműveit: közismert művészek váltják egymást a billentyűknél.

A színpadon – rendhagyó módon – nemzedékek muzsikálnak majd együtt: olyan zongoristák, akiknek szívükből szól a zene.

A különlegesnek ígérkező estén különleges zongora debütál a nagyközönség előtt.

Zenélni jó, napjainkban azonban – sajnos – mégis nagyon kevesen élnek ezzel a tudással és örömteli, kortalan lehetőséggel. A legfrissebb felmérések szerint az emberek közel nyolcvan százaléka szeretne megtanulni valamilyen hangszeren játszani, de csupán a lakosság tíz százaléka zenél aktívan. Vajon miért áll e hatalmas szakadék a két pólus között? A zenélés emberre gyakorolt pozitív hatásai ma már tudományosan is bizonyított tények, s a köztudatban is élnek: könnyebb tanulás, kreatívabb élet, érzelmi nyitottság, stresszmentesebb hétköznapiak, gyorsabb regenerálódás – csak hogy a legfontosabbakat említsük...

Gyermekkorban még gyakran van lehetőség az intézményes hangszertanulásra, ami aztán kamaszkorban sajnos az esetek nagy százalékában vagy háttérbe szorul, vagy abbamarad, felnőttkorban pedig... nos, ezt mindenki tudja. A felmérések egyértelműen azt mutatják, hogy alapvetően kétféle falat húzunk magunk és a hangszerek, a zenetanulás közé: a „Nincs hozzá tehetségem!” és a „Nincs rá időm!” a leggyakoribb hárító válaszaink. Alapvető tévedésünk továbbá, miszerint hangszeren megtanulni játszani roppant időigényes és gyötrelmes dolog”. Pedig az, hogy valaki mennyire ismeri a kettős keresztet és a bét, illetve hogyan olvas kottát, az örömenzés műfajában nem igazán lényeges. Ami igazán számít, hogy milyen érzésekkel fordítja az idejét és az energiáját a zenélésre! Elsődleges célja ugyanis a zenélés semmihez sem fogható csodálatos élménye!

Orosz János, a közelmúltban elhunyt legendás bázongorista kézzel írott kottafüzetek egy szerencsés véletlen folytán közismert zenész családok kezeibe került. A családok fiatalabb és idősebb tagjai nemcsak boldogan lapozták át, játszották végig újra és újra az egyedi gyűjteményt, de hamar ki is választották a szívükhöz legközelebb álló műveket. Ehhez kapcsolódóan, október 28-án, a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben zeneszerető és együtt muzsikáló rokonok idézik fel az elmúlt századok zeneszerzőinek mesterműveit: közismert művészek váltják egymást a billentyűknél. A színpadon – rendhagyó módon – nemzedékek muzsikálnak majd együtt: olyan zongoristák, akiknek szívükből szól a zene. A különlegesnek ígérkező estén különleges zongora debütál a nagyközönség előtt.

A Roland V-Piano Grand testében többcsatornás hangrendszer található, melynek köszönhetően elmosza a határvonalat a digitális és akusztikus zongora világa között. A gyönyörű és elegáns koncertzongora testéből minden egyes hang a saját jellegzetes karakterével szólal meg. A zongorahang nem késik a megszólaltatáshoz képest, és nem torzul az időben: minden körülmények között természetes és szép hangzást képes produkálni. A V-Piano Grandban széles palettán választhatunk magunknak egyedi zongorahangszínt. Alakíthatjuk továbbá a virtuális kalapács nemezének keménységét, kísérletezhetünk egzotikus húrbeállításokkal, hangolásokkal és anyagokkal (pl. hogy minden kalapács három ezüsthúrt üssön meg). Pillanatok alatt világhírű hangszereket varázsolhatunk ujjaink alá, illetve a speciális beállításoknak köszönhetően akár egy még nem létező, sosem hallott, jövőbeli zongorán is játszhatunk!

Műsorvezető: Heilig Gábor

Fellépő művészek:

Berecz András, valamint fiai, Berecz István és Berecz Mihály
Bíró Eszter, valamint testvére, Bíró Nóra, férje, FODO és apósa, Födő Sándor
Márió
Nyári Károly és fia, ifj. Nyári Károly
Ókrös Ottó és unokaöccse, Suki András
Szentpéteri Csilla és fia, Fülöp Kristóf
Závodi Gábor és fia, Závodi Marcell

Jegyek válthatók a Művészetek Palotájában
(1095 Budapest IX., Komor Marcell u. 1.)
és a Művészetek Palotája jegypénztárában
(1061 Budapest VI., Andrassy út 28.)

További információ: www.kottaorokseg.hu

